

KÜRESELLEŞME, NEO-LİBERALİST UYGULAMALAR, YOKSULLUK VE TOPLUMSAL SORUMLULUK

*Metin ÖZKUL**

(Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye)

1980’li yıllardan bu yana hem güncel siyasi tartışmaların hem de toplumsal bilimlerin odağını oluşturan en önemli kavramlar küreselleşme ve neo-liberalizm kavramları olmuştur. Kavramlar, akademik tartışmalarda çok yönlü anlamlarıyla ortaya konmakla birlikte, bu anlam çeşitliliği bir çok karmaşıklığa da yol açmıştır. Burada yeni bir anlam tartışmasına girilmemekle birlikte, bu kavramların somutlaştığı olgusal süreçlerden bazıları, yoksulluk ve toplumsal sorumluluk bağlamında irdelenmeye çalışılacaktır.

Küreselleşme

Bilindiği gibi küreselleşme “En genel anlamda, ...seyahat ve göç olanaklarının kolaylaşması, dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması, uluslararası ticaret, finans ve doğrudan yatırım akımlarının büyümesi ve derinleşmesi, çok sayıda yeni uluslararası ve bölgesel, resmi ve sivil kurumun ve örgütün oluşturulması sonucunda ülkeler, ekonomiler, milletler ve halklar arasında “bütünleşmenin” ve karşılıklı bağımlılığın artmasını vurgulamaktadır”.¹ Tanımda geçen “bütünleşme” ve “karşılıklı bağımlılığın artması” noktasında yapılan tartışmalar ve bunların insanlar ve toplumlar üzerindeki etkileri sayılamayacak kadar çok olsa da, en ciddi akademik açıklamaların üç noktada toplanabileceği görülür. Bunlardan birincisi; liberaller ve bazı neo-marksist düşünürler tarafından ortaya konulan açıklamalardır. Onlara göre, küreselleşme kapitalizmin mantığından türeyen küresel bir ekonominin sonucudur. Küresel ekonomi dünyayı yeniden yapılandırmaktadır. Bu yapılandırma ulus devlet egemenliğinin tasfiyesini gerektirmektedir. Dolayısıyla ulusal ekonomi küresel rekabet ortamında ulus devletlerin belirleyici, yönlendirici ya da kısıtlayıcı etkisinden kurtularak serbestçe hareket edebilecektir. Bu sermayenin bağımsızca hareket edebilmesinin yanında siyasal etkisinin de artması demektir. Bu artış ulus devletlerin sermaye karşısında eğilmesi anlamına gelmektedir. Çünkü

* Prof.D. Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Üyesi, Isparta/Türkiye, e-mail: mtnozkul@fef.sdu.edu.tr

¹ Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü, ed., Fikret Başkaya, Aydın Ördek, Özgür Üniversite Yay., Ankara, 2008, s.741-742.

sermayenin serbest dolaşımı, bu düşünürlere göre bölgelerarası eşitsizlikleri azaltacak, klasik gelişmiş merkez/azgelişmiş çevre ikilemini ortadan kaldıracaktır.

İkinci görüşte olanlar ise küreselleşmeyi kapitalizmin Marksist eleştirisine dayandırır. Zira, onlara göre küreselleşme kapitalizmin yeni bir safhası olarak ele alınır. Bu yeni safhanın en belirgin özellikleri, “uluslar arası mali akımların artması, sermayenin küresel ölçekte yoğunlaşması, üretimin uluslararasılaşması, gelişmiş kapitalist ekonomiler arasındaki rekabetin derinleşmesi” vb.dir. Bütün bunlar gerçekte sermayenin küreselleşmesi yani sermaye birikiminin dünya ölçeğinde yeniden yapılanması anlamına gelir. Buradan çıkan sonuç ise, birinci görüştekilerin savunduğu şekliyle “küreselleşmenin ulus-devletleri zayıflatıp, ortadan kaldırmaya zorlamasından değil, aksine ulus-devletlerin “uluslararasılaştırılarak”, küresel sermaye birikimi modelinin mantığına göre yeniden inşa edilmelerinden söz edilebilir”. Yeni düzen merkez ile çevredeki ülkeler arasındaki eşitsizliklerin daha da derinleşmesine yol açacaktır.

Üçüncü grup kuramcılar ise “Lenin’in tekelleri kapitalizm kavramlaştırmasına bağlı kalarak, hala kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizm aşamasında yaşamakta olduğumuzu vurgulamaktadırlar. Bu kuramcılara göre, küreselleşme, kapitalizmin emperyalist aşamasında göstermiş olduğu büyük sıçramayı ve gelişmeyi meşrulaştırmaya ya da doğallaştırmaya yarayan ideolojik bir araçtır. Bir başka deyişle, küreselleşme emperyalizmin gizlenmesinde ideolojik işlev görmek üzere stratejik olarak imal edilmiş bir kavramdır. Bu kavramdan hareketle büyük bir söylem alanı yaratılarak işçi sınıfının kazanımları budanmış ve devrimci potansiyeli bastırılmıştır.”²

Küreselleşmeye yönelik bakış açılarını sınıflandıran bir başka yaklaşım ise Held ve arkadaşlarına aittir.³ Onlara göre, küreselleşmeye yönelik bu tartışmalarda yer alan birinci grup kuramcılar “Hiperküreselleşmeciler”(Aşırı küreselleşmeciler) olarak, ikinci grup kuramcılar “Kuşkucular”, üçüncü grup ise “Dönüşümcüler” olarak isimlendirilmektedirler.

Hiperküreselleşmecilere göre, küreselleşme kendiliğindenlik kazanmış, engellenemez bir süreçtir. Dolayısıyla hiçbir ülke ekonomisini ve kültürünü korumaya yönelik politikada başarılı olamaz. Yapmaları gereken tek şey, sahip olduklarını ticarileştirebilecek yollar aramalarıdır. İşgücüne eğitim yolu ile beceri kazandırmak, ülke imkânlarını rekabetçi kapitalizmin bir parçası haline getirmelidirler. Bunları yapabildikleri ölçüde refahı yükselecek, barış temin edilecektir. Bir başka deyişle küreselleşmeyi sağlayan “serbest kapitalist ticaret, refahı, barışçıl bir mübadeleyle ve istikrarlı bir hukuk yönetimiyle getirecektir, bu yüzden sözleşmelere uyulacaktır.”. Tarih öncesinden bu yana sürüp gelen savaşlar kapitalist ve liberal demokrasiyle” sona erecek ve barış gelecektir.

² a.g.e., s.743.

³ Held, D., A. McGrew, D. Goldblatt and J.Perraton (1999), *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge, Polity Press.

Fukuyama “Tarihin Sonu” tezi ile bu görüşün önemli temsilcilerinden biridir.⁴ Giddens aşırı küreselleşmecilerin, küreselleşmeyi daha çok ekonomik terimlerle ve tek yönlü bir süreç olarak gördüklerini belirterek eleştirmekte ve küreselleşmenin gerçekte oldukça karmaşık bir süreç olduğunu düşünmektedir.⁵

Kuşkucular ise, hiperküreselleşmecilerin görüşlerine karşı çıkararak, dünya ülkelerinin gittikçe bloklara ayrılarak (Avrupa Birliği, Asya-Pasifik Ortaklığı, Kuzey Amerika gibi) parçalandığını, küresel düzenden yalnızca 19.yüzyılın sömürgeci devletlerinin yararlandığını, bunların oluşturduğu büyük ticari blokların gelişmekte olan ülkeleri gittikçe zayıflattığını dolayısıyla, “böylesi eşitsiz ve parçalanmış bir dünyada ekonomik politika ve refah bakımından ulusal yönetimlerin başvurabilecekleri hala önemli seçenekler” olduğunu ileri sürmektedirler.⁶ Giddens kuşkucuların bu tespitlerini doğru bulmamaktadır ve onların, “dünyanın nasıl bir değişime uğradığını tahmin edemediklerini” düşünmektedir. O’na göre, “örneğin dünya finans pazarları daha önce olmadıkları kadar fazla küresel düzeyde örgütlenmişlerdir.”⁷

Üçüncü grup kuramcılar ise David Held ve Castells’gibi bilim adamlarının başı çektiği “*Dönüşümcüler*”dir. Hem hiperküreselleşmecilerin hem de Kuşkucuların görüşlerini eleştiren Dönüşümcülere göre küreselleşme insanlar arasında birçok bakımdan bağlar oluşturmuştur. Bu bağların kapsamı, hızı, yoğunluğu çok büyük bir etkileşim mekanizması yaratmıştır. Küresel bağların kapsadığı her türden bilgi ve kültürde olduğu gibi sosyal, ekonomik ve politik kurumlar da dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşümün sonuçları hakkında bir şey söylemenin henüz mümkün olmadığını belirten dönüşümcüler, küreselleşmenin tek bir model-yapı şekline anlaşılmaması gerektiğini, benzerlik ve bütünleşme kadar bölünme ve farklılıkları da ürettiğini ileri sürmektedirler. Bir yandan “uluslararası toplum”a yönelik BM türü ortak örgütlenmeler oluşurken diğer yandan ulus-devletler ayrılıkçı etnik çatışmalarla yeni ulus-devletlere bölünmektedirler. Dolayısıyla “bağlar ve etkileşimler, tüm dünyanın insanlarını tek bir küresel sistem içinde birbirine bağlıyor, fakat ortaya çıkan şey, tek bir dünya toplumu ya da kültürü değil. Dahası bu birbirine bağlanmış sistem, zenginlik, güç ve enformasyon bakımından son derece eşitsizdir.”⁸ Üçüncü grup kuramcılar küreselleşmeye en uygun yaklaşım gösteren kuramcılar olarak da düşünülür. Örneğin Giddens, dönüşümcülerin, aşırıküreselleşmecilerin tersine küreselleşmeyi değişim ve etkinin nesnesi olan dinamik ve açık bir süreç olarak gördüklerini belirtmektedir. Dolayısıyla, dönüşümcülerin küreselleşmeyi çok yönelimli bağlantı ve kültürel akımlarla sıralanan “merkezsizleşmiş” ve kendine dönük bir süreç” olarak gördüklerini, çünkü küreselleşmenin birbirine

⁴ Bilton, Tony vd. (2008), *Sosyoloji*, çev., ed. Kemal İnal, Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 51.

⁵ Giddens, A., (2005), *Sosyoloji*, çev., ed. Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, s.59.

⁶ A.g.e., s.58.

⁷ A.g.e., s.59.

⁸ Bilton, Tony (2008), a.g.e., s.51-52.

bağlanmış çok sayıda küresel ağların ürünü olduğunu ve küresel olanın belirli bir bölgeye indirgenemeyeceğini belirtmektedir.⁹

Yukarıdaki görüşlerden herhangi birisini ideolojik bir duruş olarak değil de, ayırt etmeksizin küreselleşme bağlamında birer tespit ve reel olgusal süreçler olarak değerlendirmek gerekirse, birçok bakımlardan hepsinin de birer gerçeklik olduğunu düşünebiliriz. Nitekim bu kuramcıların hiçbiri küreselleşme olgusunun varlığını tartışmamaktadır. Ancak küresel sistemin kapsamını, ne tür unsurlardan oluştuğunu ya da olası olumlu-olumsuz etkilerini tahlil etmektedirler.

Örneğin sosyolog Giddens küresel sistemin;

- a. ulus-devletlerden oluştuğunu,
- b. kapitalist bir dünya ekonomisi içinde işlediğini,
- c. uluslararası bir işbölümü yarattığını ve
- d. askeri bir dünya düzeni tarafından egemenlik altına alındığını belirtmektedir.¹⁰

Küresel sistemin içeriğini oluşturan bu unsurların birçok etkileri olduğunu da dile getiren Giddens, bu etkileri;

- yaşamlarımız üzerindeki etkiler,
- bireyciliğin yükselişi,
- yeni çalışma örüntüleri,
- popüler kültür oluşumu gibi başlıklar altında incelenebileceğini düşünmektedir.

Giddens, küreselleşmenin dünya toplumları açısından bir takım riskleri de beraberinde getirdiğini belirterek, bu riskleri de

- çevresel riskler,
- sağlık riskleri,
- eşitsizlik ve
- adalet riskleri olarak sınıflandırmaktadır.¹¹

Bir başka sosyal bilimci Thomson Hirst ise Küreselleşme kavramını “dünya ölçeğinde ulusal

kimliklerin, ekonomilerin ve sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın büyük bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği, dünyanın ekonomik bütün oluşturma, dünya toplumlarının birbirine benzeme, buna bağlı olarak tek küresel kültürün ortaya çıkmasını veya toplumların kendi kimliklerini ve farklılıklarını ifade etme ve tanımlama, nihayet dünyanın sıkışması, küçülmesi, ulusal olan

⁹ Giddens, A., (2005), a.g.e., s.59.

¹⁰ Bilton, Tony (2008), a.g.e., s.48.

¹¹ Giddens, A., (2005), a.g.e., s.59-73.

her şeyin anlamını yitirmesi ve dünyanın tek bir mekan ve süreç olarak algılanması”¹² olarak düşünmektedir.

Neoliberalizm

Küreselleşme tartışmaları açısından bakıldığında, Neoliberalizm bazı kuramcılar tarafından küreselleşmenin kurgulayıcısı olan bir ekonomik politika olarak görülmekte, diğer bazıları açısından ise, küreselleşmenin içeriğini oluşturan unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Neoliberalist düşünce ve uygulamaların, gelişen teknolojinin etkisi, iletişim ve ulaşımın toplumları, kültürleri yakınlaştırması, Ar-Ge odaklı bilgi üretimi, ulus-devlet sınırları içerisine sıkışmaya başlamış sermaye baskısı gibi eş zamanlı süreçlerden biri olduğunu kabul etmenin en uygun yaklaşım olacağını düşünmekteyiz.

Neoliberalizm kavramsal kökenleri açısından çok eski tarihlere dayanmakla birlikte, pratik hayatımıza 1990’lı yılların başından itibaren girmiştir. Bir başka deyişle, 1970’lerden itibaren uygulanan Keynesyen iktisat politikalarının 1980’li yıllardan itibaren liberal ekonomilere sahip ulus-devletlerin önemli mali krizlere girmesinden sonra gündeme gelmiştir. Bilindiği üzere Keynesyen ekonomi devlet, sermaye ve emek arasındaki dayanışmayı esas alır. Bu dayanışma, devletin emek lehine piyasalara müdahale etmesi ve tam istihdamın sağlanması amacına yöneliktir. Böylece sınıflar arası denge korunmuş olacak, emek ve sermaye arasındaki sınıf mücadelesi yerini sınıflar arası uzlaşmaya bırakacaktır. Ancak devletin bu yönde yaptığı sosyal harcamaların aynı oranda artmayan vergi gelirleriyle karşılanamaması Keynesyen modelin uygulanabilirliğini yok etmiştir. Devletin içine düştüğü mali krizden çıkış yolu ancak sermayenin “küralsızlaştırılan” bir serbest piyasada rahatça dolaşabilmesiyle bulunabilmiştir. Bu yönüyle küreselleşmenin adeta ekonomik-politik ismi olan neoliberalizm kavramı 1990’lardan itibaren sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Neoliberalist söylemin iddiası genel hatlarıyla şudur: Gelişmiş ülkelerdeki sermaye birikimi diğer azgelişmiş çevre ülkelere serbestçe ihraç edilebilmelidir. Bunun bütün toplumlar açısından faydaya dönüştürülebilmesi için ulus-devletlerin sermaye piyasalarını düzenleme inisiyatifleri kaldırılmalıdır. Bu şekilde etkinleştirilen sermaye, bol olduğu yerlerden kıt olduğu yerlere doğru akacak ve diğer ülkelerin de gelişmesine imkân tanıyacaktır. Böylece azgelişmiş ya da gelişmekte diye isimlendirilen ülkelerin kaynak sıkıntısı sona erecek, ileri teknolojilere sahip olacak, ihracat imkânları artacak, geniş pazarlarla bütünleşecek, her şeyden önemlisi her ülke kendi

¹² Hirst ve Thomson (1998) Küreselleşme Sorgulanıyor, çev., Ç.Erdem, E. Yücel, Dost Yay., Ankara, s. 26., Aktaran; Çeken H.vd. (2008) “Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk” C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, c.9, S.,2.

nüfusu için yatırım ve istihdam imkânlarını artıracaktır. ¹³ Bu argümanlar hem kavramın kapsadığı anlam açısından hem de ortaya koyduğu sonuçlar açısından tartışılabilir. Gerçekte liberal düşünce bütün üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımını ve özgürce kullanımını savunur. "...en genel anlamda bireysel özgürlüğü savunan ve bireyin kendi akılcı iradesi dışında herhangi bir üst kurum yada iradeye bağımlı olmaması gerektiğini vurgulayan siyasi bir düşünce akımı olarak tanımlanabilir. Bu anlamda din, devlet, soyluluk ve hatta ailenin birey üzerindeki hükümlerini sorgulamaktadır. Bireysel özgürlükler içerisinde iktisadi olanlar ise özel mülkiyet ve özgür girişimdir. Bu, yukarıda anılan tüm üst iradelere karşı tanımlanmıştır: Din kurumlarının, devletin, feodal sınıfın mülkiyet hâkimiyetinin ve hatta aile ortaklığının karşısındadır, bireyin ekonomik özgürlüğünün toplumsal ve siyasi özgürlüğünün ayrılmaz parçası olduğunu belirtmektedir."¹⁴ Neoliberalizm kavramının tanımı konusunda da çok farklı çabalar olmakla birlikte, bu tanımlamaların ekonomi politikaları bakımından içeriği "ekonominin serbestleşmesi, fiyat kontrollerinin ortadan kaldırılması, sermaye ve emek piyasalarındaki düzenlemelerin kaldırılması, devletin küçültülmesi ve ekonomiye müdahalelerinin kısıtlanması, kamuya ait işletmelerin özelleştirilmesi, mali disiplinin sağlanması, kamu harcamalarının kısılması, bütçe açıklarının kapatılması, para arzının daraltılması (deflasyonist politikalar) olarak özetlenebilir."¹⁵ Liberalist uygulamalar tarihi, serbestliğin demokratik toplumsal bir kabulde değil güç kullanılarak sağlandığını göstermektedir. Uluslararası ilişkiler bağlamında, politik zorlamalarla piyasaların serbestleştirilmesine yönelik savaş ve çatışmalar azımsanmayacak kadar çoktur. Neoliberalist söylemin realize edilmesinde de bu tür uygulamalar sıklıkla rastlanılmaktadır. En basitinden kuramsal söylemde açıkça belirtilmese bile, uygulamada işgücünün dolaşımı sınırlı ve seçicilik esasına bağlanmıştır. Öte yandan neo-liberalist ekonomi politikalarının, uluslararası rekabet koşulları içerisinde, güçlü olanın fayda sağladığı güçsüz olanın ise fayda sunduğu bir ortam oluşumuna yol açtığı çok rahatlıkla ileri sürülebilir. Örneğin küreselleşme tartışmalarına yönelik yukarıda belirtilen ikinci grup kuramcılar meselenin bu yönüne daha çok vurgu yaparak, "Sermaye, ticaret, yatırım ve teknolojik gelişme Kuzey Amerika, Avrupa ve Japonya başta olmak üzere merkez devletler blokunda yoğunlaşmasını sürdürmektedir. Çevre devletler ekonomilerini küresel sermaye akımlarına açmaktan başka bir alternatif bulamamaktadırlar. Devletler dünya ölçeğinde serbestçe hareket eden sermayeyi kendi ekonomilerine çekebilmek için kıyasıya rekabete zorlanmakta ve ulusal

¹³ Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü (2008), ed., Fikret Başkaya, Aydın Ördek, Özgür Üniversite Yay., Ankara, s.744.

¹⁴ A.g.e., s.762.

¹⁵ A.g.e., s.756.

kalkınma stratejilerini tümüyle terk etmek zorunda kalmaktadırlar” görüşünü dile getirmektedirler.¹⁶

1980’li yıllardan itibaren büyük sermayelerin rahat dolaşabilmesine yönelik olarak, ulus-devletlerden, bazen gönüllü bazen zorlamayla yaptırılan fedakarlıklar, kamuya ait bir çok işletme ve hizmet birimlerinin ticari bir meta olarak özel girişimcilere devredilmesine neden olmuştur. Çıkan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Ulus devletler yabancı sermayeyi davet bahanesiyle istihdam imkânlarını özel sektöre devretmiştir.
2. Özellikle gelişmekte olan ülkeler sermayenin kaçmasını önlemek için vergi oranlarını düşük tutmuştur.
3. Vergilerin düşük tutulması kamu finans ihtiyacının dolaylı vergiler yoluyla karşılanmasını gerektirmiştir.
4. Dolaylı vergiler gelir bölüşümü bağlamında, sınıflar arası gelir farklılıklarını artırdığı gibi, ülkeler arası milli gelir farklılıklarını da artırmıştır. Ayrıca, bu eğilim çalışan nüfusu, yaş, cinsiyet ve ırk bakımından da farklı derecelerde etkilemiştir. Dolayısıyla kadınlar, genç ve yaşlılar, beyaz ırktan olmayanlar en olumsuz etkilenen toplumsal kategorilerdir. Uluslararası toplum da hem bu kategoriler açısından hem de merkez toplumlara yakınlığı, askeri ve stratejik konumu, doğal kaynak zenginliği, demokratik ve totaliter yönetim biçimlerine sahip olma derecesine göre farklı düzeylerde etkilenmişlerdir.
5. Özel girişimcinin kar ve verimlilik hedefleri işsizlik rakamlarını yükselttiği gibi işgören ücretlerini ve satın alma gücünü düşürmüştür.
6. Hem hükümetlere dayatılan fedakârlıklar hem de işsiz insanların istihdam baskısı örgütlü (sendikal) hareketlerin gerilemesine neden olmuştur.
7. Günümüzdeki kriz koşullarından görülmektedir ki, özgürlük alanı genişleyen girişimciler ekonomiyi yönetememişlerdir. Ancak belki daha da önemlisi kendilerinin, oluşumuna hiç de adil olarak katılmadıkları (vergi ve diğer yükümlülükler yoluyla) kamu finans olanakları, bugün kendilerinin krizden çıkması için kullanılmakta ya da kullanılması için büyük baskılar oluşturulmaktadır. Dolayısıyla geniş kitlelerin aleyhine sonuçlar doğuran yöntemlerle sahip oldukları imkânları yönetememenin yaptırımı yine geniş halk kitlelerine yüklenmiştir.
8. Uluslararası kıyaslamalar açısından önemli sonuçlardan biri de, neoliberalist uygulamalar öncesindeki birey başına düşen gelir arasındaki farklılıklar daha az iken, 1990’lar sonrasındaki bu durum az gelişmiş ülkeler aleyhine kat be kat artmıştır.
9. Bütün bu neden ve etkiler; ulusal ve uluslar arası toplum gündemine, yoksulluğu, önceliklerden çok farklı bir boyutta, merkezi bir tartışma konusu olarak getirmiştir.

¹⁶ A.g.e.,s.743.

Görüldüğü üzere bütün bu sonuçlar, neoliberalist söylemin toplumları hoşnut kılması şöyle dursun, onların ekonomik yapısında olduğu gibi politik ve diğer toplumsal özellikleri açısından da dezavantajlı bir duruma girmesine neden olmuştur. dolayısıyla gelişmişlik düzeylerini yükseltmek, yaşam standartlarını artırmak vb. açıdan, daha verimli ve daha kârlı olacağı beklentisiyle, hemen hemen tüm ülkelerin dahil olduğu bu süreç, istihdam imkanlarını nüfus artışına paralel bir şekilde artıramamıştır. Öte yandan hem ulusal hem de uluslar arası toplum karşılaştırmalarında, ortaya çıkan artı ürün hiç de adaletli bir şekilde üleşilmemiştir.

Mevcut durum böyle olmakla birlikte küreselleşme ve neoliberalist uygulamaların olumsuz sonuçları arasındaki ilişkilendirmeler konusunda ihtiyatlı olunmasını ileri süren görüşler de bulunmaktadır. Örneğin bunlardan Santerelli ve Figini, birçok sebepten dolayı küreselleşme hakkında çok az şey bilindiğini ifade ederek, sonuçları hakkında genelleme yapılmasını erken bulmaktadır. Bu konudaki görüşlerini şöyle özetlemişlerdir:

1. Küreselleşme, eşitsizlik ve yoksulluk kavramları ile ilgili ciddi ölçüm ve tanım eksiklikleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda ampirik analizlerin sonuçları tam güvenilir değildir.
2. Bugün uygulandığı sekliyle küreselleşmenin iktisadi kalkınma sürecinde sadece 20 yıllık geçmişi olduğunu ve bu deneyimin genellemeler yapmak için yeterli olmadığına işaret etmişlerdir.
3. Apriori varsayımların ve ideolojik etkenlerin küreselleşme tartışmasının bir parçası haline geldiğini ve objektif olmayan, taraflı yorumlar yapılmasına neden olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁷

Sonuçta neoliberalizm kuramsal olarak bütün toplumların faydalanacağı bir söylem ifade etmekle birlikte uygulamada birçok adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin ortaya çıktığını da kabul etmek gerekir ki, yukarıda Giddens'in dile getirdiği Küresel Riskler bunları ortaya koyar. Dolayısıyla neoliberalizm uygulamaları, uluslar arası toplumu oluşturan aktörler açısından dikkate alındığında, bazıları açısından, ancak yine de bütün toplumlar bağlamında, göreceli yararından ya da zararından bahsedilebilir. En gelişmiş ülkelerde bile orta sınıfları zayıflatıcı, işsizliği artırıcı, yaşam standartları açısından zıt yönde farklılaştırıcı etkisi sık sık tartışılan hususlardandır.¹⁸ Günümüzde içinde bulunduğumuz ekonomik kriz şartları da bunun bir diğer göstergesidir.

Yoksulluk

¹⁷Santerelli, Enrico, Paolo Figini(2002), 'Does Globalization Reduce Poverty?:Some Empirical Evidence for Developing Countries' in '*Globalization, Employment and Poverty Reduction*', eds. Lee Eddy , Marco Vivarelli, 2003, International Labour Office, Geneva, Aktaran; Danışoğlu A.Ç., "Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri", İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Yıl:3, S.6, 2004, ss.35-59, s.39.

¹⁸ Bilton, Tony, a.g.e., s.75-76.

a) Tanım ve Yöntem

Neoliberalist uygulamaların en yaygın ve belki de en önemli sonuçlarından birisinin yoksulluk olduğu konusunda oldukça önemli bir literatür bulunmaktadır. Böyle olması da doğaldır. Çünkü neoliberal uygulamaların olumlu ya da olumsuz bütün sonuçlarını kitlelere etkisi açısından değerlendirildiğinde en yaygın etki yoksulluk yönündeki etkisidir.

Yoksulluk kavramı iki alt başlıkta ele alınır. Bunlardan birisi Mutlak Yoksulluk, diğeri ise Göreceli Yoksulluk'tur. Mutlak yoksulluk, bireylerin evrensel ihtiyaçlarının yani, fiziksel bakımdan sağlıklı bir yaşamı sürdürememesini, gıdalanma, barınma, giyim vb. temel ihtiyaçlarını karşılayamamasını ifade eden bir kavramdır. Göreceli Yoksulluk ise bir toplumun sahip olduğu imkânlar açısından ortaya çıkan yaşam koşullarıyla ilgili standartların o toplumun tüm bireyler açısından getirdiği farklılıkları ya da farklı yaşam düzeylerini ifade eder. Bir başka deyişle Mutlak yoksulluk, dünyanın neresinde olursa olsun herhangi bir bireyin fiziksel varlığını canlı tutabilmek için gerekli temel ihtiyaçların giderilememesini tanımlarken, göreceli yoksulluk, herhangi bir toplumun yarattığı artı değer ile yaşam koşullarını olumlu yönde etkileyen diğer ürünlerden, toplumu oluşturan bireylerin farklı oranlarda faydalanmasını ifade eder. Bu tanım, küreselleşme ve neoliberalist söylemlerde belirtilen dünyanın homojenleşmesi ve üretilen faydanın bütün toplumlar için olacağı düşüncesi dikkate alındığında, göreceli yoksulluğun, uluslar arası toplum tarafından yaratılan artı ürün ve diğer imkanların paylaşılması açısından, yani "Uluslararası Toplum" kavramı çerçevesinde de kullanılabilir. Ancak, kavramların neleri ifade etmesi gerektiği toplumların değişik yaşam tarzları olduğu için tartışılmaktadır.¹⁹ Bu nedenle hemen her ülke kendi halkına yönelik yoksulluk sınırları belirlemekte, bunların bir çoğu bilimsel kabullerle çelişebilmektedir. Ayrıca, kavramın bir diğer handikabı da duygusallığı davet edebilme gücünden kaynaklanmaktadır. Bu durum tartışmaya taraf bütün kesimlerin aynı objektifliği gösterememesine neden olmaktadır. Örneğin farklı kabiliyet ve verimlilikteki kişilerin elde ettikleri gelir ve karşıladıkları ihtiyaçlar açısından daha objektif bir duruş sergilenemekteyken, bunların akran olan çocuklarının, benzer ihtiyaçlarını birbirlerinden çok farklı düzeyde karşılama zorunluluğu karşısında aynı duruş sergilenememektedir. Bundan dolayı, bildirinin temel amacı bağlamında, yoksulluğa yönelik kavramsal anlayışımızı başta Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) olmak üzere uluslar arası bazı örgütlerin tanımlamalarıyla sınırlandırmayı gerekli görmekteyiz. Böyle bir kabulü çeşitli ülkelerden elde edilen verilerin belirli periyotlarla karşılaştırılmasına imkân vermesi açısından tercih ediyoruz.

¹⁹ Giddens, a.g.e., s.309.

Yoksulluk Kriterleri

Dünya Bankası 1985 yılında, ABD para birimini temel alarak yıllık 360 doların altındaki bireysel geliri mutlak yoksulluk sınırı olarak belirlemiştir. Ancak yoksulluk sınırı bir çok bakımdan tartışılmaktadır. Örneğin dünya bankasının koyduğu ölçüt dikkate alındığında yıllık 360\$'ın altında geliri olanların gerçekte ne kadar geliri olduğu rakamsal olarak bilinmeyecektir. “İşte bu amaçla yoksulluk sınırının altında kalan nüfusun oranını belirlemeye yönelik yeni bir ölçü getirilmiştir. *Yoksulluk açığı* şeklinde tanımlanan bu ölçü ile yoksulluk sınırı altında kalan herkesin bu sınıra ulaşmasını sağlayacak toplam gelir miktarı belirlenmektedir. Bir başka anlatımla yoksulluk açığı, yoksulluk sınırı ile bu sınır altında yaşayan tüm insanların gerçek gelir düzeyleri arasındaki farkın toplamını ifade etmektedir. Kişi başına tüketim veya gelir açısından yoksulluk sınırının altında kalanların oranıyla ifade edilen bu orandan hareketle *Yoksulluk Açığı İndeksi* hesaplanmaktadır. İndeks yoksulluk sınırı altındaki fakirlerin daha alt düzeyde sınıflandırılması için de kullanılmaktadır. İndeks yoksullarla yoksulluk çizgisi arasındaki açığı yüzdelik olarak ortaya koymaktadır. Yoksullukla ilgili olarak daha değişik indeksler de hazırlanmaktadır. Bu indekslerin doğruluğu konusunda tartışmalar olmasına karşın uluslar arası karşılaştırmalar için günlük 1 dolar, yoksulluk sınırı olarak kullanılmaktadır. Böylece günlük 1 \$ altında gelire sahip olanlar yoksul olarak adlandırılmaktadır”²⁰.

UNDP'nin her yıl yayınladığı İnsani Gelişme Endeksi (İGE) “iyi ve uzun yaşam, bilgiye erişim ve yüksek yaşam standardı esasına dayalı bir insani gelişme tanımından yola çıkarak gelir, eğitim ve sağlık göstergelerinden oluşmakta, sosyo-ekonomik göstergeleri ekonomik büyümeyle ilişkilendirmekte ve gelişmiş ülkeler ve AGÜ'nün (Az Gelişmiş Ülkeler) durumlarını birlikte izleyerek uluslar arası kıyaslamalar yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Daha somut olarak, endeks, ilk aşamada 130 ülke için yaşam beklentisi, yetişkinler arasında okuryazarlık oranı ve satın alma gücü paritesine göre hesaplanmış kişi başına gelir verilerini kullanarak bunların aldığı en düşük ve en yüksek değerlere ve her bir ülke için bu göstergelerin aldığı değerlerin en düşük düzeyden uzaklığının en yüksek-en düşük değer farkına oranına ulaşmaktadır. Bir sonraki aşamada, üç gösterge için bu yolla bulunan değerlerin ortalaması alınmakta ve yoksulluk, başka ülkelere kıyasla düşük İGE skoru olarak belirtilmektedir.”²¹ Bir başka ifadeyle sosyo ekonomik göstergelerle ekonomik göstergelerden oluşan ve 0 ile 1 arasına tekabül eden sonucu İGE olarak

²⁰Philipp, Björn, (1999),“Poverty Reduction ProjectPoverty –World Bank and UNDP Concepts”, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, s.1-8.
<http://www.gtz.de/forum/armut/> 17.04.2003. Aktaran, Ayşe Meral Uzun, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2003, s.157.

²¹ Desai, (1991):355. zik.; Şenses, Fikret, Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yay., İstanbul, 2006, s.100-101.

belirlemekte ve ülkeleri bu sonuçlara göre sıralayarak uluslararası insani gelişme düzeyini ve farklarını ortaya koymaktadır. Bunun anlamı; herhangi bir toplumun endeks değeri 1'e yaklaştıkça gelişmekte, 0'a doğru yaklaştıkça yoksullaşmakta olduğudur.²² Örneğin, UNDP'nin 2007-2008 raporuna göre 2005'de İnsani gelişmişlik düzeyine en yüksek iki ülke İzlanda ve Norveç 0.968 ile birinci ve ikinci sıradadır. Aynı yıl verilerine göre Sierra Leone ise en düşük endekse sahip olarak 177. sırada yer almaktadır.

b) Küreselleşme ve Yoksulluk

UNDP raporlarından yola çıkarak yoksulluğu hemen her yönüyle ele alan Thomas Pogge, yoksullukla sanayileşmede meydana gelen gelişmenin birbirine paralel olduğunu rakamlarla ortaya koymaktadır. Burada şaşırtıcı olan nokta sanayileşen toplumlarla sanayileşmemiş toplumlar arasındaki gelir eşitsizliğinin kısa sürelerde onlarca kat farklılaşmasıdır. “En üst gelir grubu ülkeler ile en alttaki ülkeler arasındaki uçurum, 1820 yılında üçe birken, 1870’de yediye bir ve 1913’te onbire bir yükselmiştir (UNDP report, s.3). O’na göre “yoksulluk ve yetersiz beslenme yerinde sayarken, küresel eşitsizlik ve dolayısıyla da, yoksulluğun önlenebilirlik düzeyi hızla yükselmektedir. “En zengin ülkelerde yaşayan beşte birlik dilim ile en yoksul ülkelerde yaşayan beşte birlik dilim arasındaki gelir uçurumu, 1960’da 30’a 1 iken, 1990’da 60’a 1 ve 1997 yılında 74’e 1 olmuştur. En üst gelir grubu ülkeler ile en alttaki ülkeler arasındaki uçurum, 1820 yılında üçte birken, 1870’de 7’ye 1 ve 1913’te 11’e 1 yükselmiştir (UNDP, Report 1999, s.3). Hesaplamalara göre, beşte birlik küresel gelir eşitsizliği oranı 1988’de 78 iken 1993’te 113’e çıkmıştır ve bu da, yıllık ortalama %7.7’lik bir gelişme uçurumu olduğunu göstermektedir. Bu yönelim devam etmektedir. Bugün, en üst beşte birlik dilimde yer alanlar, küresel gelirin %90’ına, en alt beşte birlik dilimdekiler ise küresel gelirin %1’inin üçte birine sahiptir. Bu durumda beşte birlik küresel gelir eşitsizliği oranı yaklaşık 270’dir.”²³ Uzun süredir daha derin bir gelir eşitsizliğine doğru bir gidişat söz konusudur ve bu yönelim, sömürge çağının 40 yıl önce sona erişinden beridir hiç hız kesmemiştir (yıllık ortalama gelişme uçurumunun sömürge çağında (1820-1960 arasında) %1.66, 1960 ve 1990 yılları arasında %2.34 ve 1990 ile 1997 arasındaki dönemde %3.4 olduğunu göstermektedir).²⁴

Küreselleşmeye bağlı olarak yerleşen ekonomik düzenin göreceli gelir artışını sağlamakla birlikte bölüşümün adaletsizliği, elde edilen gelirin elde edilen yerde kalmaması hem ülkeler karşılaştırmasında hem de ülke içi nüfus grupları karşılaştırmasında yoksulluğun ve işsizliğin arttığına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma

²² Philipp, Björn, (1999), a.g.m., s.157.

²³ Pogge, Thomas, (2006) Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları, çev., Güneş Kömürçüler, Bilgi Üniv.,Yay., İstanbul, s.160.

²⁴ a.g.e., s.161.

Konferansı'nın (UNCTAD) küreselleşmeden kaynaklanan bu ve benzeri sonuçlara yönelik tespitleri şunlardan oluşmaktadır:

1. "1. Ülkeler düzeyinde bazı istisnalar bulunmasına rağmen dünya ekonomisi çok yavaş büyümektedir. Bu büyüme hızı ile tatminkâr bir ücret düzeyine dayalı yeterli istihdam sağlanamamakta ve yoksulluk hafifletilememektedir.
2. Kuzey ile Güney arasındaki fark daha da açılmaktadır. 1965'te dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'sinin ortalama kişi başına geliri, en yoksul yüzde 20'nin 30 misli üzerindedir. 25 yıl sonra, yani 1990'da bu fark ikiye katlanmış; 60 misline çıkmıştır.
3. Zenginler her yerde kazançlı çıkmıştır. Bu durum sadece toplumun en yoksul kesimleri aleyhine gerçekleşmemiştir. Ülkelerin pek çoğunda gelir dağılımındaki dönüşümlerin bir diğer belirgin özelliği orta sınıfların görelî durumlarının bozulması olmuştur.
4. Her yerde finans sanayinin, rantiyeler de yatırımcıların önüne geçmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin bazılarında kamusal ve özel borçtan ödenen faizler GSYİH'nın yüzde 15'ine ulaşmıştır. Var olan menkul değerlerin el değiştirmesi, yatırım yoluyla yeni servet yaratılmasına göre çok daha kazançlı bir faaliyet haline gelmiştir.
5. Gelir paylaşımında sermayenin karı artarken emeğin geliri düşmüştür. Kar payları hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde yükselmiştir. 1980'li yılların başları bugünle karşılaştırılırsa gelişmekte olan ülkelerin beşte dördünde sınıai katma değerde ücret payının belirgin bir biçimde düşmüş olduğu ortaya çıkmaktadır.
6. İş ve gelir güvencesi hemen her yerde azalmıştır. Artan faiz maliyetleri şirket kazançlarını aşındırmakta ve buna karşı hem Kuzey'de, hem de Güney'de şirketler yeniden yapılanarak istihdamı ve ücretleri baskı altında tutma yolunu seçmektedirler.
7. Nitelikli ve niteliksiz emek arasında ücret eşitsizlikleri genel bir sorun haline gelmektedir. Bu eğilim gelişmiş ülkelerde uzunca bir süredir geçerlidir. Gelişmekte olan ülkelerde ise niteliksiz işçilerin ücret düzeylerindeki mutlak ve bazı durumlarda yüzde 30'lara yaklaşan boyutlarda- gerilemeler yaygınlaşmıştır."²⁵

Yine Pogge'in UNDP raporlarına dayanarak yaptığı tespitlere göre "Dünya nüfusunun %14'ü (826 milyon insan) yeterli ve iyi beslenememektedir, %16'sı (968 milyon insan) temiz içme suyuna erişememektedir, %40'ı (iki milyar dört yüz milyon insan) sağlıklı yaşam koşullarından yoksundur ve 854 milyon yetişkin okuma-yazma bilmemektedir (UNDP Report 2001, s.22 ve 9). İnsanoğlunun %15'i (880 milyondan fazla insan) sağlık hizmetlerine erişimden yoksundur (UNDP Report, 1999, s. 22), %17'si (yaklaşık bir milyar insan) yeterli barınma koşullarına sahip değildir ve %33'ü (iki milyar insan) elektriğe

²⁵ <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/globalles-yoksulluk.pdf>, 26.05.2009

erişememektedir (UNDP Report, 1998, s.49.) Gelişmekte olan dünyadaki her beş çocuktan ikisi iyi gelişememektedir, üç çocuktan biri normalin altında bir ağırlığa sahiptir ve on çocuktan biri açlıktan ölmektedir (FAO, The State of Food Insecurity in the World 1999, s.11). 5-14 yaş arası çocukların dörtte biri genellikle çok ağır koşullar altında madenlerde, tekstil ve halı üreticiliğinde, fuhuş sektöründe, fabrikalarda ve tarımsal alanlarda ücretli işçi olarak çalışmaktadır(Dünya Bankası, Report 1999/2000, s.62.) Dünya Çalışma Örgütü'ne göre, gelişmekte olan ülkelerde 120 milyonu tam zamanlı, 130 milyonu yarızamanlı olmak üzere, 5-14 yaş arası 250 milyon çocuk çalışmaktadır”²⁶

Dünya nüfusunun %14.9'unu oluşturan 'yüksek gelir ekonomileri'nde (32 ülke+Hong Kong), kişi başına yıllık gelir 2002 de 27.510 dolar iken 2005'de 33000 dolar olmuştur.. Dünya genelinde kişi başına düşen yıllık gelir ise, aynı tarihlerde 5.150 dolardan 9543 dolara çıkmıştır. Yıllık kişi başına düşen gelirle, en alttaki beşte birlik dilimin toplam geliri, toplam küresel gelirin %1'inin üçte biridir. Gelirler arasındaki bu uçurum, şiddetli yoksulluğun pahalıya mal olmadan önlenebileceğini göstermektedir. Yüksek gelirli ülkelerde yaşayan bireylerin gelirlerinin seksende biri, yoksul ülkelerde yaşayan bireylerin gelirlerinin üç mislidir.

“Küresel eşitsizlik, mülk ve servet bakımından daha da derindir. Zengin insanlar yıllık gelirlerinden daha fazla servete sahiptirler, fakat yoksullar genellikle yıllık gelirlerinin çok daha azına sahiptirler. Son döneme ait İnsani İlerleme Raporları'nda gelişmiş ülkelerdeki süper zenginlerin muazzam servetlerine özel bir önem veriliyor. Şöyle ki: 'Dünyanın en zengin 200 insanı, net mal varlıklarını 1994'ten 1998'e kadar ikiye katlayarak bir trilyon doların üzerine çıkardılar. En zengin üç milyarderin mal varlıkları, en az gelişmiş ülkelerin tümünün gayri safi milli hasılası toplamından ve bu ülkelerde yaşayan 600 milyon insanın toplam mal varlıklarından daha fazladır(UDNP report, 1999, s.3).²⁷

“...1987'den beri teknolojik ve ekonomik ilerleme ve savunma harcamalarında önemli bir düşüş yaşanmasına rağmen, yoksulluk içindeki insan sayısında hiçbir azalma olmamıştır. 186 hükümetin yeterli beslenemeyen insan sayısını 19 yıl içinde yarıya indirmek gibi son derece mütevazı bir söz verdikleri 1996 yılından beri, temel gıdaların reel perakende fiyatlarında %22'lik bir düşüş olmasına rağmen, yeterli beslenemeyen insan sayısı değişmemiştir (1996 Roma Dünya Gıda Güvenliği Bildirgesinde “800 milyondan fazla insan”ın yeterli beslenemediği ifade edilmektedir.). Yoksul ve yeterli beslenemeyen insan

²⁶Pogge, Thomas, a.g.e., s.160. Ayrıca bkz.

www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/simpoc/stats/4stt.htm , 26.05.2009

²⁷ a.g.e., s. 158-159.

sayısının, yoksulluğa bağlı sebeplerden günde 50.000 erken ölüm nedeniyle giderek azalıyor olması, bu gidişatı daha da rahatsız edici kılmaktadır.”²⁸

Türk Dünyası ve Yoksulluk

1990’lı yılların başlarında SSCB’den ayrılarak bağımsızlığına kavuşan ülkelerin ekonomisine Geçiş Ekonomisi adı verilmektedir. Geçiş ekonomisi Sovyet tipi devletçi bir ekonomik yapıdan liberal bir ekonomik yapıya geçişi ifade etmektedir. Ancak, bu ifade aynı zamanda halkın yoksulluktan kurtulup refaha ulaşacağı bir süreci de ifade eder. Gerçekten 1990’lı yıllara bakıldığında SSCB’nin Ruslar lehine oluşturduğu bir ekonomik düzenden geriye neredeyse olumlu herhangi bir şeyin kalmadığı görülmektedir. “Çevrede parça merkezde bütünleşmiş üretim ilkesiyle” yapılan üretim planlaması, bağımsızlık sonrasında işsizlik, yoksulluk başta olmak üzere bir çok sosyal ve ekonomik problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu politika Sovyet Cumhuriyetleri açısından genel bir ilke olsa da uygulamada Türk Cumhuriyetleri ve Kafkas toplulukları için özel uygulamalar içerdiği de görülmektedir. Gerek bağımsızlık sonrası yıllarda gerekse günümüzde SSCB’den bağımsızlaşan ülkeler içinde gelişmişlik düzeyi en düşük ülkeler Türk Cumhuriyetleri, Gürcistan ve Ermenistan’dır. Sovyet sınırları içinde olmasa bile o paktın etkisinde ve güdümünde olan balkan ülkeleri içinde de en düşük gelişmişlik düzeyi Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölge ve ülkelerdedir. Aradan geçen yaklaşık 18 yıl sonrasında bile bu farklılığı kolayca görmek mümkündür (**Tablo-1**).

Tablo :1 SSCB Sonrası SSCB’den Ayrılan Ülkeler ile Onun Etkisi Altında Olan Ülkelerin Büyüme Hızı ve Kişi Basına Düşen Gelirleri (1990-2005)

Orta ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkeleri			Bazı Balkan Ülkeleri			Bağımsız Devletler Topluluğu ve Türkiye		
Ülke ve Sıralama	Ort. Büyüme Hızı	KBD Gelir (SAG P/USD) 2005	Ülke	Ort. Büyüme Hızı	KBD Gelir (SAG P/USD) 2005	Ülke	Ort. Büyüme Hızı	KBD Gelir (SAG P/USD) 2005
27 Slovenya	3.2	22273	53 Bulgaristan	1.5	9032	64 Belarus	2.2	7918
32 Çek Cumh.	1.9	20538	60 Romanya	1.6	9060	67 Rusya Fed.	-0.1	10845
36 Macaristan	3.1	17887	66 Bosna Hersek	12.7	2546*	76 Ukrayna	-2.4	6848
37 Polonya	4.3	13847	68 Arnavutluk	5.2	5316	83 Ermenistan	4.4	4945
42 Slovakya	2.8	15871	69 Makedonya	-0.1	7200	96 Gürcistan	0.2	3365
43 Litvanya	1.9	14494				111 Moldova	-3.5	2100
44 Estonya	4.2	15478				73 Kazakistan	2.0	7857
45 Letonya	3.6	13646				84 Türkiye	1.7	8407
47 Hırvatistan	2.6	13042				98 Azerbaycan	-	5016
Gelişmekte Olan Ülkeler	3.1	5282				109 Türkmenistan	-6.8	3838
En Az Geliş. Ülkeler	1.8	1499				113 Özbekistan	0.3	2063

²⁸ a.g.e., s. 160.

OECD	1.8	29197				116Kırgızistan	-1.3	1927
Yüksek Gelir	2.1	33082				122Tacikistan	-4.0	1356
Orta Gelir	2.1	7416				Dünya	1.5	9543
Düşük Gelir	1.5	2531						

*USD. **Kaynak:** UNDP Human Development Report 2007-8, s.277-280
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, 26.05.2009

Kazakistan ve Azerbaycan son yıllarda hızlı bir büyüme trendine ulaşmıştır (Tablo 2) Ancak yine de gelir ve bölüşüm sorunlarını halledebilmiş değildir. Diğer Türk Cumhuriyetleri daha kötü durumdadır ki, Kırgızistan en yoksul ülke konumundadır.

Tablo 2: Yıllara Göre Türk Cumhuriyetlerinin İnsani Gelişme İndekslerinin Yönelimi

Ülke Adı ve Sırası	1985	1990	1995	2000	2002	2005
1 İzlanda	0.899	0.918	0.923	0.947	0.961	0.968
73Kazakistan	-	0.771	0.724	0.738	0.766	0.794
84Türkiye	0.651	0.683	0.717	0.753	0.742	0.775
98Azerbaycan	-	-	-	-	0.746	0.746
109Türkmenistan	-	-	-	-	0.752	0.713
113Özbekistan	-	0.704	0.683	0.691	0.709	0.702
116Kırgızistan	-	-	-	-	0.701	0.696
177 Sierra Leone	-	-	-	-	-	-

Kaynak: UNDP Human Development Report 2007-8, s.234-235
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, 26.05.2009

UNDP'nin 2007-08 yılı İnsani İlerleme Raporundan da görülebileceği gibi, 2005 yılı verilerine göre Türk Cumhuriyetleri aynı siyasal tarihe sahip bahsedilen diğer ülkelere göre oldukça düşük gelire sahiptir. Bu hâliyle söz konusu ülkeler Orta insani gelişmişliğe sahip ülkeler arasında yer almaktadırlar Fakat bu düzede ki diğer ülkeler sıralamasındaki yerine bakıldığında sıralamanın sonlarında yer almaktadırlar.. Kişi başına düşen GSYİH sıralamasında, örneğin Rusya Federasyonu 57. sırada iken Kazakistan 73, Azerbaycan 98, Türkmenistan 109, Özbekistan 113, Kırgızistan ise 116. sıradadır. Ülkelerin nüfus miktarı, doğal kaynak, yüzölçümü gibi kriterler açısından herhangi bir eksikliği hatta birçok bakımlardan üstünlüğü olmakla birlikte Türk Cumhuriyetlerinin daha düşük gelişmişlik düzeyine sahip olması ancak SSCB'nin manipülasyonu olabilir. Kişi başına düşen gelir açısından durumu Türkiye'den daha iyi olan devlet Kazakistan olmasına rağmen Kazakistan nüfusunun %62'si Dünya Bankası tarafından yoksulluk sınırı olarak belirlenen günde 4 Amerikan dolarının altında bir gelire geçmektedir. Bu oran Kırgızistan'da %88'dir. Gerçi bu ülkelerde kayıt dışı ekonomi çok yaygın

olduğu için GSYİH'nin resmî kayıtlarda görüldüğünden daha yüksek olduğunu da”²⁹ dikkate almak gerekir.

Sovyetlerin dağıldığı ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığına kavuştuğu yıllar aynı zamanda küreselleşmeci ideolojinin de alabildiğine uygulamaya sokulduğu yıllardır. Hiçbir birikimi, alt yapısı, istikrarlı bir yönetimi olmayan ülkeler böyle bir ortamda, neredeyse sadece ayakta kalabilmek umuduyla, küresel güçlere teslim olmuş, satılabilecek neyi varsa “özelleştirme” adı altında bunları satmıştır. Doğal kaynaklarının önemli bir kısmı da bunların işletilebilmesi ve pazarlanabilmesi amacıyla küresel şirketlere (kısmen ortaklıkla, kısmen bütünüyle) devredilmiştir. Bugün, uluslararası ilişkilerin kesiştiği nokta olan ‘pazar’, bünyesinden çıktığı toplumların bütün idari mekanizmalarını arkasına alarak, adı konmamış bir sömürü düzeninin ortaya çıkmasına hizmet etmektedir. Küreselleşmenin hızla bütün ülkeleri çevreleyip içine aldığı bugünkü ortamda, dünyanın büyük çoğunluğu sağlık, eğitim, gıda, savunma vb. birçok temel alanda büyük sorunlar yaşamakta, hatta yoksulluk tehlikesi ile baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Böyle bir ortamda, (hemen hemen günümüzün en kullanışlı enerji kaynaklarından mahrum olan) bir AB, ortalama 30 bin dolar kişi başı gayri safi milli hasılaya sahipken, dünya nüfusunun %70’i 250-500 dolar arasında değişen bir gelire sahiptir.³⁰ Dolayısıyla küreselleşmeden çıkan fayda, herkese için geçerli bir fayda olmaktan çok, bu olgunun mimarları lehine oluşan bir fayda olarak görülmektedir. Küreselleşmenin ortaya çıkarttığı marjinal sorunlar gelişmiş ülkelerde değil gelişmekte olan ülkelerde çıkmaktadır. Bunun nedenleri gayet açıktır:

- Birincisi, bu ülkelerde devletin kontrol kabiliyeti ve gücü azdır ya da azaltılmıştır.
- İkincisi, karar verme mekanizmaları halkın gözünde güvenilir değildir. Ya belli bir etnik gruba dayalı, otoriter idare tarzı vardır ya da idare edenler yolsuzluk, iltimas gibi olaylarla bu güveni yitirmişlerdir.
- Üçüncü olarak da, devlet, halkın beklentisi olan hizmetleri yerine getirmemekte yada getirememektedirler.³¹

²⁹ a.g.m., s. 8 vd.

³⁰ Buna karşılık aynı kesim, daha doğru bir deyişle dünya nüfusunun %10’u, dünya üretiminin de %70’ini oluşturmaktadır. %50’lik bir nüfus ise üretilen mal ve hizmetlerin sadece %6’sını oluşturmaktadır ki bu yaklaşık 3 milyarlık bir nüfusa tekabül etmektedir. BM verilerine göre bu nüfusun tamamı 2 doların altında, üçte biri üzerindeki bir kısmı (1.2 milyar) ise, 1 doların altında günlük gelire sahiptir. Bkz. Yüce, M., Özbek, M.F., “Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akademik Bakış**, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 10, Issn:1694-528x, <http://www.akademikbakis.org/sayi10.htm>13.09.2008

³¹ Habermas, Jürgen, Küreselleşme ve Millî Devletlerin Akıbeti, çev., Medeni Beyaztaş, Bakış Yay., İstanbul, 2002, s.27.

Bu nedenlerin yarattığı ortam, toplumları, küreselleşmenin olumsuzluklarına da açık hale getirmektedir. Daha iyi yönetilen, daha çok üreten ve mütakabiliyet esasına dayalı bir işbirliği içerisine giren, kısacası kurumsal yapılanmasını ve işlerliğini sağlayabilmiş her devlet, bu olumsuzlukları en kolay göğüsleyen ve toplumunu modern yaşam standartlarına kavuşturan devlet olacaktır.

Sovyet paktının çökmesi, liberalizmin ya da kapitalizmin rakipsiz kalmasına neden olmuştur.³² Bugün, “serbest piyasa ekonomisi” adı altında, liberal ekonomik düzeni benimsemek istemeyen toplum neredeyse kalmamıştır. Yönetimlerin koruması altında, bireysel girişimin serbestliğine dayalı bu düzen batı toplumlarında görüldüğü gibi bütün dünya toplumları için de yegâne gelişme ve modernleşme yolu olarak görülmektedir. Böyle bir oluşumdan kaçılmadığı hatta arzu edildiğine göre oyunu kurallarına göre oynayan toplumlar, nispeten daha çok mesafe kat edeceklerdir.³³

Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda olduğu gibi Ortaasya Türk Cumhuriyetlerinde de, sanayi işletmelerinin yetersizliği, yoksulluk, çalışma şartları, yol, su, iletişim, eğitim, sağlık vb. hemen her konudaki alt yapı ve nitelikli işgücü yetersizliği en çok dikkat çeken sorunlardan bazılarını oluşturmaktadır. Öte yandan, yolsuzluk, rüşvet vb. suiistimler de bu sorunların derinleşmesine yol açmaktadır.³⁴ İster kelimenin dar manasıyla sadece gelir seviyesinden alınsın, ister bir insanın asgari yaşam kalitesi açısından değerlendirilsin, yoksulluk Sovyet sonrası Türk Cumhuriyetlerinin en önemli sorunudur. Sovyetlerin hüküm sürdüğü 1980’li yıllarda başlayan yoksulluk sorunu, bağımsızlık sonrası daha da kritik boyutlara ulaşmıştır. Kuşkusuz, Sovyetlerin ‘çevrede parça merkezde bütünleşmiş üretim’ prensibine dayandırdığı üretim biçimi bunun en büyük nedenidir. Yüce, yaptığı bir çalışmada Türk Cumhuriyetlerindeki yoksulluğu şu şekilde teşhis etmektedir:

“Yoksulluk sorunu Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde kendisini daha şiddetli bir şekilde hissettirmektedir. Bunun temelinde hem tarihsel, hem de konjonktürel nedenler bulunmaktadır. 70 yılı aşkın bir zaman zarfında Sovyetler Birliği içinde yer alan, *sınıfsız bir toplum, hakça bölüşüm* gibi sloganlarla, *demir yumruk* politikası ile sindirilerek yıllarca yönetilen Türk Cumhuriyetlerinde gelir dağılımı adaletsizlikleri ile yoksulluk sorunu adeta

³² Şaylan, Gencay, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Yay., Ankara, 1994, s.-143.

³³ Özkul, M., Küresel Gelişmeler Açısından Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim Ve Eğitimde Gayriresmi Kurumlaşmalar, **SSCB Sonrası Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değişim** (Uluslar arası Türk Dünyası Sosyal Bilimciler Kongresi) The Greenpark Hotels&Resorts, Kartepe/Kocaeli, 18-21 Eylül 2006, Ed.Yrd.Doç.Dr.Bekir Günay, ISBN: 978-9944-5287-9-5, Kocaeli, 2007, s.907-937.

³⁴ Yüce, M., Özbek, M.F., “Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akademik Bakış**, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 10, Issn:1694-528x, <http://www.akademikbakis.org/sayi10.htm>13.09.2008

kanayan birer yara olmuştur. Sahip oldukları doğal kaynaklar ile Sovyet ekonomisinin önemli tamamlayıcısı olan Türk Cumhuriyetleri, Birlik içinde bile fakirin en fakiri olarak kalmışlardır. Şöyle ki; 1988 yılında bütün SSCB’de çalışan nüfusun %12’si, Rusya Federasyonunda %6,3’ü ve Beyaz Rusya’da %5’i, 75 rubleden daha az ücret alırken bu oran Tacikistan’da %58.6, Kırgızistan’da %37.1 ve Özbekistan’da ise %44.7 idi.

Tablo: 3 Beşeri Kalkınma Endeksi’nde Türkiye ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nin ve Seçilmiş Bazı Ülkelerin Aldığı Değerler (2007-8)

Ülke ve Sıralama	Ortalama Yaşam Süresi (Yıl) 2005	Yetişkin Okur Yazarlık Oranı (%) 2005	Okullaşma Oranı (%) 1995-2005	Kişi Başına Düşen Gerçek GSYİH (SAGP \$) 2005	Ortalama Yaşam Endeksi	Eğitim Endeksi	GSYİH Endeksi	Beşeri Kalkınma Endeksi Değeri	Gelir Sıralamasıyla BKİ Sıralaması Arasındaki Fark
1 İzlanda	81.5	100	95.4	36510	0.941	0.978	0.985	0.968	4
2 Norveç	79.8	100	99.2	41420	0.913	0.978	0.978	0.968	1
3 Avustralya	80.9	100	113.0	31794	0.931	0.993	0.962	0.962	13
67Rusya Fed.	65.0	99.4	88.9	10,845	0.667	0.956	0.782	0.802	-9
73 Kazakistan	65.9	99.5	93.8	7857	0.682	0.973	0.728	0.794	1
84 Türkiye	71.4	87.4	68.7	8407	0.773	0.812	0.740	0.775	-18
98 Azerbaycan	67.1	98.8	67.1	5016	0.702	0.882	0.653	0.746	4
109 Türkmenistan	62.6	98.8	73*	3838	0.627	0.903	0.609	0.713	5
113 Özbekistan	66.8	99*	73.8	2063	0.696	0.906	0.505	0.702	25
116 Kırgızistan	65.6	98.7	77.7	1927	0.676	0.917	0.494	0.696	29
122 Tacikistan	66.3	99.5	70.8	1356	0.689	0.896	0.435	0.673	32
177 Sierra Leone	41.8	34.3	44.6	806	0.280	0.381	0.348	0.336	-5
Gelişmekte Olan Ülkeler	66.1	76.7	64.1	5282	0.685	0.725	0.662	0.691	-
Enaz Gelişmiş Ülkeler	54.5	53.9	48.0	1,499	0.492	0.519	0.452	0.488	-
OECD	78.3	-	88.6	29,197	0.888	0.912	0.947	0.916	-
Yüksek İnsani Gelişme Endeksine Sahip Ülkeler	76.2	-	88.4	23,986	0.854	0.922	0.915	0.897	-
Yüksek İnsani Gelişme Endeksine Sahip Ülkeler	67.5	78.0	65.3	4,876	0.709	0.738	0.649	0.698	-
Yüksek İnsani Gelişme Endeksine Sahip Ülkeler	48.5	54.4	45.8	1,112	0.391	0.516	0.402	0.436	-
Yüksek Gelirli Ülkeler Sahip Ülkeler	79.2	-	92.3	33,082	0.903	0.937	0.968	0.936	-
Orta Gelirli Ülkeler	70.9	89.9	73.3	7,416	0.764	0.843	0.719	0.776	-
Düşük Gelirli Ülkeler	60.0	60.2	56.3	2,531	0.583	0.589	0.539	0.570	-
Dünya	68.1	78.6	67.8	9543	0.718	0.750	0.761	0.743	-

*Tahmini, **Kaynak:** UNDP Human Development Report 2007-8, s.229-232, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, 26.05.2009

Ulaşım, haberleşme, alt yapı, eğitim, sağlık vb. hizmetlerde diğer cumhuriyetlere göre oldukça geri bırakılan Türk Cumhuriyetlerindeki okur-yazar oranı da, Sovyet ortalamasının altında kalmıştır. Sağlık hizmetlerinin de en geri olduğu bu bölgelerde, bebek ölümlerinin oldukça fazla ve yaşam süresinin diğer cumhuriyetlere göre daha kısa olduğu görülmektedir.³⁵

Ancak, yoksulluk bu ülkelerin birçoğunda imkânsızlıktan öte süreklilik içeren bir hayat tarzı haline gelmiştir. Siyaset ile ekonomi arasındaki yerleşiklik kazanmış gayri meşru ilişkiler birçok konuda olduğu gibi yoksulluğun da sürekli hale gelmesinde etkili olmaktadır.

Yoksulluk ve Toplumsal Sorumluluk

Toplumsal tarihin hemen her safhasında siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduran gruplar, en etkin gruplardır. Bunlar bir yandan çıkar grupları özellikleri gösterirken diğer yandan, özellikle birbirlerine karşı, baskı grubu özelliği de gösterirler. Marksizmin Kapitalizm eleştirisinde her ne kadar siyasal ve iktisadi güç tek bir grup olarak gösterilse de bürokrasinin yaygınlaşması, çok partili siyasal düzen, teknoloji, meslek, üretim (mal ve hizmet) ve sektör çeşitliliği gibi özellikler, birbiriyle çelişen, çatışan ya da rekabet eden birçok grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak, çelişme ve çatışmanın maliyeti hiç de azımsanmayacak boyutlara sahiptir.

Sanayileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan çalışma ilişkileri toplumların geçmişle kıyaslanamayacak boyutta örgütlü çalışma davranışları sergilemelerine yol açmıştır. Örgütlü çalışmaya yönelik toplumsal kültürün yeterince gelişmemesi, uzunca bir süre (yaklaşık 1950'li yıllara kadar), aktörler arasında, statü ve toplumsal konumlarıyla göreceli olmak üzere, çok büyük sorunlara ve çatışmalara neden olmuştur. Bu sorunların sıklık ve yaygınlık bağlamındaki toplumsal maliyeti, sadece sorunun çıktığı mekândaki değil (bütün kurumlarıyla beraber) toplumsal alandaki tüm ilişkileri kapsayacak şekilde olmuştur. Dönemin toplumsal ve entelektüel hayatı konuya yönelik birçok örneklerle doludur; sendikal hareketler, Karl Marx ve diğer çağdaşlarıyla başlayan kapitalizm karşıtı sosyalist-komünist hareketlerin çıkış noktasını da bu sorunlar oluşturmuştur. Eğer sosyal sorumluluk kavramını, etik ya da ahlaki değerlerin gerektirdiği doğrultuda davranmak, bireysel, grupsal ya da örgütsel yararın yanında, genel toplumsal yararları da gözetmek, kabiliyet ve beceriyi en iyi şekilde kullanmak gibi anlamları ifade eden bir kavram olarak düşünürsek, insanlığın bu konuda aldığı mesafe oldukça pahalıya mal olmuştur.

Son yirmi beş yıllık süreç içerisinde gelişen küreselleşme atmosferinde ulus-devletlerin ekonomik hayattaki üretici, istihdam edici, karar alıcı ve bölüştürücü

³⁵ Yüce, M., a.g.m., s.

özelliklerini terk etmesi yanında, kamu hizmetlerinin de yeterince yerine getirilmemesi sonucunu doğurmuştur. Bu durumda, toplumun tarihselliği içinde çeşitli zorluklara ve fedakârlıklara katlanarak oluşturduğu zemin üzerinde faaliyetlerini sürdüren (başta kar amaçlı örgütler olmak üzere, toplumda öne çıkmış, nispeten bu sorunların yol açtığı olumsuzlukların kendileri açısından olumluluk olarak ortaya çıktığını düşündüğümüz), yönetici ve liderlerin üstlenmesi gereken toplumsal roller, oldukça önemli hale gelmektedir.

Toplumsal sorumluluk değerlerin yüklediği bir sorumluluk olarak anlaşılmalı birlikte potansiyel anlamından eyleme dönüştüğünde bizzat kendisi de değer özelliği kazanmaktadır. Çünkü sorumluluk olarak örneğin “vergi kaçırmamak” bir ilkesel kabuldür. Buna uygun tutum ve davranışlarla yaygın bir eylem haline geldiğinde bu, değer özelliği kazanır. Aynı şekilde, sigortasız ve asgari ücretin altında işçi çalıştırmamak, tüketici haklarını ihlal etmemek, haksız rekabet ortamı yaratmamak, aldatici reklam yapmamak, hediye ya da rüşvet vermemek, bilgi sızdırmamak gibi daha birçok ilke ancak eylem alışkanlığı kazandığı zaman değer ya da iş ahlakı haline gelmiş olur. Bir başka anlatımla toplumsal sorumluluk, iki insanın oluşturduğu en küçük gruptan topluma kadar, bütün zaman ve mekânlardaki insanların kendi realitesinde, kendi toplumsal konumu ölçüsünde üstlenmesi gereken bir hizmet bilincidir. Modern sanayi toplumunda toplumsal sorumluluğun daha özel bir kullanım alanı bulunmaktadır: Örgütlü çalışma ilişkileri. Yukarıda da temas etmeye çalıştığımız gibi, modern çalışma ilişkileri bireyler arası işbirliğine dayanmaktadır. Bu işbirliğiyle ortaya konan toplumsal yarar, işbirliği içindeki grubu tanımlayan örgütlerle anılmaktadır. Dolayısıyla modern toplumda toplumsal sorumluluk teriminin kullanım alanı çalışma yerleri, yani örgütlerdir. Toplumsal sorumluluğun örgütlerle özdeşleştiği aktörler tek bir bireyden ziyade, girişimi ve yönetimi icra eden kurumsallaşmış yapılardır. Yönetim Kurulu-Üst Yönetim gibi.³⁶ Yine de toplumsal alanda örgütün bir bireyle özdeşleştirilmesi eğilimi sıklıkla görülür. Sözü edilen bu birey, yukarıda özelliklerini açıkladığımız girişimin lideri ya da yönetim kurulunun başkanıdır. Bu birey, yalnızca örgüt içi değil, örgütün ilişkili olduğu çevrede de takdir edilen başarılarla sahip ise, o zaman “lider” olarak isimlendirilir ve örgütle onun ismi tüm çevrede özdeşleşir. Sanayileşme sürecinin nispeten başlangıcında olan toplumlarda girişimci-yönetici genellikle kurumsal bir yapının ismi değildir. Girişimci-yönetici sıklıkla aynı kişidir. Dolayısıyla örgüt-kişi özdeşleşmesi bu tip işletmelerde daha belirgindir.³⁷

³⁶ Dünya Ekonomik Forumuna katılan 35 ülke CEO’sunun imzaladığı Kurumsal Vatandaşlık Bildirgesi’nde de toplumsal sorumluluğun temsilcisi olarak, Yönetim Kurulu Başkanı, onun üyeleri ve Üst Yönetim kabul edilmiştir. Bkz.; Argüden, Y.; Kurumsal Sosyal Sorumluluk, ARGE Danışmanlık A.Ş., ISBN 975-93641-2-3, Ekim 2002, <http://www.arge.com>.

³⁷ Özkul, Metin, **Çalışma Sosyolojisi, -Çalışma İlişkileri ve İşgücünün Sosyolojisi-**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 2002,

Toplumun sanayileşme aşaması ne olursa olsun girişimcilik ve yöneticilik statüleri toplumsal sorumluluğun en çok yansıtıldığı statülerdir. Modern toplumda örgüt, toplumsal sistemin önemli bir alt sistemidir. Toplumdan gelen olumsuz bir etki örgüt aracılığıyla yine toplumu etkiler. Ancak, toplumun örgüte nazaran seçenekleri çok daha fazladır. Tahammül gücüne uygun bir süreçte, belirli bir toplumsal maliyeti göze alarak, bu etkileri soğurabilir. Dolayısıyla ve özellikle, örgütten topluma doğru oluşacak olumsuz bir etki örgütü daha çok etkiler. İlişkili olduğu toplumsal çevrenin, kendisi hakkında kalıcı olumsuz tutumlara sahip olmasına neden olur.

Nasıl ki bireyler fiilen temas halinde oldukları toplumsal alanlarda değerlerine uygun tutum ve davranışlarda bulunmak zorundalar ise, örgütler de kendi ilişkili oldukları toplumsal alanda sorumluluklarını yerine getirmek zorundadırlar. Kısaca belirtmek gerekirse bu alan, örgüt bünyesinde çalışanlar örgütün dış çevresindeki müşteri, kaynak-hammadde tedarikçileri, hükümet, yerel yönetim, diğer örgütler (rakipler, sivil toplum örgütleri vb.) ve diğer toplumsal alanlardan oluşur. Buna bütün bu ilişki ve etkinliklerin gerçekleştiği mekân olarak doğal-fiziki çevre de ilave edilebilir.³⁸ Bu alanları gözetken, sorunları alt eden ya da yenilerinin doğmamasını sağlayan duyarlı etkinlikler örgütün toplumsal değerini artıracaktır. Yaratılan toplumsal hoşnutluğun derecesi örgütün de toplumsal kabul değerini yükseltir. Aksi takdirde çevresine zarar veren, kirlüten, tahrip eden bir örgüt, ürettikleri ne olursa olsun toplum tarafından makbul görülmecektir.³⁹

Toplumsal sorumlulukla ilgili anlayış ve uygulamalar, sınırlarını çizmeye çalıştığımız çerçevede, 1950’li yıllarda başlar. Son birkaç 10 yıl öncesine kadar, örgütsel yönetimle ilgili ihtiyaçlar ve örgütün makro çevresindeki koşullar, örgüt kültürü, örgüt iklimi, çalışma demokrasisi gibi kavramlarla ifade edilen oluşumlarla karşılanabildi. Ancak, bu kavramları da içine alan toplumsal sorumluluk kavramı 1980’li yıllardan başlayıp, 1990’lı yıllarda itibaren de oldukça yaygınlaşmıştır. Bu yaygınlaşma ticari-sınai örgütlerin marka odaklı strateji yürütmeye başlamalarıyla eş zamanlıdır ve bu stratejinin gereğidir. Öte yandan hava kirliliği, atık madde kirliliği vb. nedenlerle sadece sanayi alanlarının değil, hatta ulus ötesi bağlamda, sanayileşmemiş alanların da sınıai örgütlerin olumsuz tesirine maruz kalması⁴⁰ insanları rahatsız etmiş ve bu da örgütlerin toplumsal saygınlığını azaltmaya başlamıştır. Yine, özellikle ürün imalatlarını çeşitli maliyet giderlerini düşürmek ve başka nedenlerle ulus ötesine kaydıran küresel sermayenin, az gelişmiş ülkelerdeki aşırı işgücü,

³⁸ Aktan, C.C., “Meslek Ahlakı ve Sorumluluk”, İş Ahlakı Dergisi, C.1, S. 1, ss.99-121, 2008, s.103.

³⁹ Başaran, İ.E., **Örgütsel Davranışın Yönetimi**, A.Ü.Yay., Ankara, 1982, s.40

⁴⁰ Fernando J., vd., “Applicability of Corporate Social Responsibility to Human Resources Management: Perspective From Spain” **Journal of Business Ethics** (2008), 82:27/44, DOI 10.1007/s 10551-007-9560-8, Springer, 2007., s. 28.

kaynak ve çevre istismarı uluslararası toplumun, gönüllülük düzeyinde bir katılım olsa bile, bazı standartlar geliştirmesine yol açmıştır.⁴¹ Bu standartlar, bir ürünün nasıl, hangi örgüt içi koşullarda üretileceğini ve çevreye yapacağı minimum olumsuz etkisini düzenler. Bir anlamda örgütlerin toplumsal sorumluluklarıyla ilgili uluslararası değerlerin de ne olması gerektiğini belirler. Bu doğrultuda, sivil toplum örgütleri ve medyanın bu standartları uygulayan ya da uygulamayan iktisadi örgütlerle ilgili etkinlikleri toplumları bilinçlendirmiş ve bu standartlar, birçok yerde, örgütler tarafından kendiliğinden uygulanır hale gelmiştir. Son yıllarda ortaya çıkan örgüt çevre teorileri, örgüt ve örgüt yönetimlerini bu doğrultuda ve örgüt ile çevre ilişki ve uyumu üzerine odaklanmaları gereğini ortaya koymaktadır. Amaca yönelik en kârlı ve en rasyonel kararları almaya dönük içten bakış açısı yerine dışarıdakilerin gözü ile örgütün değerlendirilmesi ve nasıl görüldüğü, üzerinde durulması gereken bir husustur.⁴² Bu, özellikle uluslararası rekabetin küresel boyutta olduğu yıllardan itibaren, ayakta kalabilmenin önemli şartlarından biri olarak görülmektedir. Fakat yine de toplumsal sorumluluğu yüklenen toplumsal aktörler ile toplumsal sorumluluk alanları ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir. Özellikle ABD’de işletmelerin çeşitli okul, vakıf ve dernekleri destekledikleri öteden beri bilinen bir husustur ve bu toplumsal sorumluluk etkinliği olarak tanımlanır. Avrupa Topluluğu ise toplumsal sorumluluğu işletme amaçlarının daha iyi gerçekleştirilmesinin bir aracı olarak görür ve işletmenin doğrudan ilgili olduğu çevreyle sınırlandırır. Bu çevre içindeki toplumsal sorunlar aynı zamanda örgütlerin toplumsal sorumluluk hedeflerinin de potansiyel sınırlarını oluştururlar. Bu sorunlarla ilgili olarak, özellikle işletmenin doğrudan neden olduğu sorunlar başta olmak üzere, çözüm doğrultusunda yaptığı etkinliklerin başarısı, toplum nezdinde güven artışına neden olacak, bu da örgütün finans, kaynak, ürün kalitesi, talep ve işlem kolaylığı gibi elde edeceği sonuçlarla kâra dönüşecektir.⁴³ Örgüt ve çevrenin karşılıklı yararları anlamında düşündüğümüzde; moral-motivasyon yüksekliği, toplumsal sınıf ve tabakalar arasındaki toplumsal mesafenin azalması, örgütlü çalışmanın yapılabildiği bütün alanlarda çoğulcu yaklaşıma dayalı bir yönetim anlayışı, bütün bunların yol açtığı yüksek verim ve yüksek yaşam standardına ulaşmış bir toplum oluşacaktır.⁴⁴

Örgüt-çevre teorileri kapsamında yapılan araştırmalar, iş ahlaki ve toplumsal sorumluluk kavramlarının anlam içeriği, örgütlerin bu konudaki etkinlikleri

⁴¹ Bu standartlar, SA 8000 (Social Accountability=İnsan Hakları+Uluslar arası Çalışma Örgütü+BM Çocuk Hakları konvansiyonu), ISO 14000 (Çevre Yönetim Sistemi Standardı), WHO (Dünya Sağlık Örgütü Standardı) ve ILO (Uluslar arası Çalışma Örgütü Standardı)

⁴² Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, Arıkan Basım Yayın, İstanbul, 2007, s.352.

⁴³ Newel, S., **The Healty Organization: Fairness, Ethics and Effective Management**, New York, 1995, s.7vd.

⁴⁴ Eren, E., **Stratejik Yönetim**, Anadolu Üniv.Yay., Eskişehir, 1997, s.93-94.

doğrultusunda, gittikçe örtüşen kavramlar haline gelmiştir. Bunda, ortaya çıkan kamu talebi ya da baskısı (Banka, sigorta vb. finans kuruluşları, sivil toplum ve devlet denetimi, müşteri ve yerel halk, medya baskısı) önemli rol oynamıştır. Toplumsal değerlere uygun üretim ve çalışma ilişkilerinin toplumda yarattığı etki, örgüt ürünlerine olan talebi artırmış, buna bağlı olarak örgütlerin kârı yükselmiştir. Çünkü iş ahlakı prensiplerine uygun mal ve hizmet üretimi ürün kalitesini yükseltmiş, buna bağlı olarak örgüt içi üretici ve örgüt dışı tüketici aktörlerle, örgüte hammadde, finans vb. mal ve hizmet satan aktörlerin yaratılan artı değerle payını çoğaltmış, yaşam standartları olumlu yönde etkilenmiştir. Böylece örgütün, iç ve dış çevresinde ilişkili olduğu çıkar gruplarıyla daha dengeli, objektif ve hoşnut edici ilişkiler geliştirmesine neden olmuştur. Bütün bu faktörler örgütün toplum nezdindeki yerini ve sürekliliğini sağlamış, rekabet gücünü artırmıştır. Nedeni ve amacı ne olursa olsun toplumsal sorumluluk kavramı toplumsal barışın önemli bir ajanı konumuna gelmiştir.⁴⁵

Toplumsal barışa en çok ihtiyaç duyan ülkeler ise birçok sorunlar içindeki az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdir. Günümüzde, gelişmekte olan birçok ülkenin sorunları ortaktır. Toplumsal liderlerin toplumsal sorumluluk etkinliklerine yön verebilecek belli başlı sorunları şu şekilde tespit edebiliriz.⁴⁶

1. Yerleşmiş bir demokrasi kültürünün olmaması,
2. Kamu ve özel çalışma alanlarında kabiliyet ve başarı yerine hemşehri, akraba ve partizanlık kriterlerinin işlerlik kazanması,
3. Hemen her alanda rüşvetin aleni olarak alınıp verilmesi,
4. Siyasal baskıya karşı cılız ve daha çok gizli muhalefet,
5. Uluslararası gözlemcilerin genellikle onay vermediği bir seçim anlayışı,
6. Yer yer nüfusun %50'sini kapsayan yoksulluk sınırında yaşayan halk,
7. Denetimsiz bir hukuk sistemi,
8. Hemen her türlü kararda otoriter bir tutum ve karar alanların çıkarlarına öncelik verilmesi,

⁴⁵ Son yıllarda toplumsal sorumluluk kavramının yerini Kurumsal Toplumsal Sorumluluk kavramı almaya başlamıştır. Konuya yönelik olarak, Dünya Ekonomi Forumu katılımcısı CEO'larından oluşan bir grubun imzaladığı Küresel Kurumsal Vatandaşlık Bildirgesi, BM tarafından geliştirilen ve şirketlerin insan hakları, çalışma şartları ve çevre ile ilgili sorumlulukları ile ilgili ilkeleri belirleyen Küresel Sorumluluk Anlaşması (The Global Compact), çerçevesindeki ilkeler, şirketlerin sosyal sorumlulukları ile ilgili olarak kamuoyuna açıklamaları için oluşturulan standartların belirlendiği Küresel Raporlama Rehberi (Global Reporting Initiative), İngiltere'de iş dünyası tarafından geliştirilen ve iş dünyasının sosyal sorumluluk konusundaki gelişmelerinin çeşitli aşamalar halinde izlenebilmesi için hazırlanan Kurumsal Sosyal Sorumlulukta İş Dünyasının Rolü (Business Impact) projesi ve sosyal sorumluluk kavramına önem veren yatırımcıların ve bu yatırımcılara ulaşmak isteyen şirketlerin takip ettiği FTSE4GOOD endeksi'' en önemli çalışmalarıdır. Bkz., Argüden, Y.; Kurumsal Sosyal Sorumluluk, ARGE Danışmanlık A.Ş., ISBN 975-93641-2-3, Ekim 2002, <http://www.arge.com>.

⁴⁶ Türk Cumhuriyetlerindeki Siyaset-ekonomi ilişkisinin mahiyetine daha önceki bir çalışmamızda değinmiştik., Bkz., Özkul, M., "Türk Cumhuriyetlerinde Toplumsal Kurumların İşleyişi Üzerine Bazı Düşünceler", **SDÜ, Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi**, S.14, Isparta, 2006, s.161-176.

9. Kayıt dışı ekonomi,
10. İşgücünün mesleki ve teknik eğitim düzeyinin yetersizliği,
11. İstihdam Yetersizliği,
12. İstatistikî bilgi yetersizliği,
13. Toplumsal değerler yerine ‘durumdan vazife çıkarmak kabilinde oluşan’ grupsal değerlerin işlerlik kazanması.⁴⁷
14. Yerleşmiş bir demokrasi kültürünün olmaması,
15. Kamu ve özel çalışma alanlarında kabiliyet ve başarı yerine hemşehri, akraba ve partizanlık kriterlerinin işlerlik kazanması,
16. Hemen her alanda rüşvetin aleni olarak alınıp verilmesi,
17. Siyasal baskıya karşı cılız ve daha çok gizli muhalefet,
18. Uluslararası gözlemcilerin genellikle onay vermediği bir seçim anlayışı,
19. Yer yer nüfusun %50’sini kapsayan yoksulluk sınırında yaşayan halk,
20. Denetimsiz bir hukuk sistemi,
21. Hemen her türlü kararda otoriter bir tutum ve karar alanların çıkarlarına öncelik verilmesi,
22. Kayıtdışı ekonomi,
23. İşgücünün mesleki ve teknik eğitim düzeyinin yetersizliği,
24. İstihdam Yetersizliği,
25. İstatistikî bilgi yetersizliği,
26. Toplumsal değerler yerine ‘durumdan vazife çıkarmak kabilinde oluşan’ grupsal değerlerin işlerlik kazanması.⁴⁸

Dolayısıyla, adeta klasik liberalizmin ilk yıllarına benzer bir “Laissez fair” dönemi yaşanmaktadır. Böyle bir ortamda toplumsal hayatın hangi alanında olursa olsun kurallı, toplumsal değerlere uygun meşru bir yaşantı sürdürmek oldukça güçtür. Fiili olarak kamu düzeninin hâkim olduğu bir işleyişten ziyade siyasi, ekonomik ya da diğer toplumsal güçlerden bir kısmını elinde bulunduran grup ya da bireylerin, kendi ideoloji ve çıkarlarına göre maniple ettiği bir düzen işleyişi olacaktır. Nitekim de görünen bu şekildedir.

Ancak, yoksulluk bu ülkelerin birçoğunda imkânsızlıktan öte süreklilik içeren bir hayat tarzı haline gelmiştir. Siyaset ile ekonomi arasındaki gayri meşru ilişkiler birçok konuda olduğu gibi yoksulluğun sürekli hale gelmesinde de etkili olmaktadır. Günümüzde, toplumsal liderlerin toplumsal sorumluluk etkinliklerine yön verebilecek belli başlı sorunları şu şekilde tespit edebiliriz.⁴⁹

Bu durum, toplumsal liderlerin toplumsal sorumluluk anlayışıyla hareket etmeleri gereğinin en önemli nedenidir. Çünkü serbest piyasa düzeni içerisinde girişimlerini sürekli tutabilecekleri işgücü kaynağını da bunlar oluşturacaktır.

⁴⁷ Özkul, M., a.g.m., s.161-167.

⁴⁸ Özkul, M., a.g.m., s.161-167.

⁴⁹ Türk Cumhuriyetlerindeki Siyaset-ekonomi ilişkisinin mahiyetine daha önceki bir çalışmamızda değinmiştik., Bkz., Özkul, M., “Türk Cumhuriyetlerinde Toplumsal Kurumların İşleyişi Üzerine Bazı Düşünceler”, **SDÜ, Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi**, S.14, Isparta, 2006, s.161-176.

Aksi halde güdük, ufku olmayan, gündelik ihtiyaç ve arzulara kilitlenmiş bir işletme kârlılığıyla yetinecekler ya da nitelikli bir nüfus içerisinde istihdam edilebilir kabiliyetli insanların çokluğu ihtimali dâhil, alım gücü yüksek bir nüfusun kendi işletmesi açısından taşıdığı önemi düşünerek, konuya yönelik adımlar atacaklardır.

Böyle bir ortamda, sadece örgüt lideri konumunda değil aynı zamanda yukarıda ifade ettiğimiz sanayi toplumundaki toplumsal gelişmeler doğrultusunda, toplumlara da liderlik edebilecek statülerde olan girişimci ve yöneticilerin neredeyse sınırsız diyebileceğimiz toplumsal sorumluluk alanları doğmaktadır. Kuşkusuz hemen her konuda istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bu ortamda, az sayıdaki toplumsal sorumluluk etkinlikleri, aktörleri için birçok dezavantajı da beraberinde getirecektir. Ancak, sahibi, girişimcisi ya da yöneticisi oldukları örgütlerin asli amaçlarını da gözeterek bu sorumluluk alanlarına yönelik çaba gösterebilecekleri bazı Makro Toplumsal Sorumluluk Hedefleri tespit edilebilir ve öncelik sırası verilerek şu şekilde bir öneri oluşturulabilir:

1. Siyaset Alanı:

- Güvenilir ve demokratik usullere uygun bir siyasal yapının tesisine yönelik çaba sarf edilebilir.
- Kaynak dağılımı, sendikalaşma, gelir bölüşümü gibi konularda alınan kararlara yönelik denetim mekanizmaları kurulma noktasında baskı yapılabilir.
- Siyaset karar alma mekanizmaları, uluslararası toplumun kabul ettiği normları hareket noktası olarak almaya zorlanabilir.
- Yargı adaletinin ucuz, hızlı ve güvenilir hale getirilmesi yönünde kamuoyu oluşturulabilir.

2. Ekonomi Alanı:

- Mesleki kuruluşlar mesleklerine yönelik niteliklerle etik değerleri belirleyebilir, etik komisyonları oluşturabilir.
- Mesleki kuruluşlar süreç planlamaları yapmak suretiyle, uluslararası normların uygulanmasına önayak olabilir.
- İş ahlaki ve toplumsal sorumluluk etkinliklerini ödüllendirici mekanizmalar üretilebilir.
- Toplumsal Sorumluluk alanlarına yönelik çözüm önerileri hazırlayarak bunları periyodik olarak yayımlayabilir ve bu yolla siyaset üzerinde baskı grubu işlevi üstlenebilir.
- Mesleki nitelikler, kabiliyet ve başarı işe alımların en başta gelen ölçütü haline getirilebilir. Etnik, ideolojik ve diğer toplumsal farklılıklara dayalı ayrımcılıklardan kaçınılabilir.
- Girişimci, yönetici ya da üst kurul üyeleri liderlik özelliklerine uygun etik değerleri temsil etmeye, örgüt içi ve dışı rollerine bunları yansıtmaya özen gösterebilir.

- Üretim faktörlerinin kural dışı kullanımı engellenebilir. (Çünkü kalitesiz hammadde kullanımı, çocuk çalıştırmak, kaçak ve asgari ücretin altında işgücü istihdamı, rüşvet, kayıt dışı muhasebe vb. uygulamalar her şey bir yana diğer örgütlerin düşmanlık duyguları oluşturmasına yol açmaktadır).
- Girişimci ve yöneticiler işletmelerinde ahlak kuralları oluşturabilir.
- İşyerinde örgüt kültürü bağlamında, demokratik-katılımcı bir yapının oluşmasına yönelik ilkeler ve mekanizmalar yaratılabilir.

3. Eğitim Alanı:

- Tespit edilmiş mesleki niteliklere uygun bir eğitim süreci planlanıp takibe alınabilir.
- Eğitimde rüşvet ve iltimas yoluyla diploma alınmasını engelleme yönünde baskı oluşturulabilir. (Buradan mezun olacakların her şeyden önce çalışacakları örgüte maliyet açısından zarar verecekleri dikkate alınmalıdır).
- Yüksek öğretimin, yeni bilimsel-teknolojik bilgiyi takip ve tatbik edecek şekilde programlanmasına katkı sağlanabilir, ihtisas alanlarıyla ilgili kontenjanların belirlenmesinde piyasa şartlarının dikkate alınması yönünde çalışmalar yapılabilir.
- Mesleki niteliklerin kazandırılması yanında iş ahlakı, mesleki tutum ve davranışlara yansıtacak değerler konusunda, tüm okul süreçlerinde bilinçlendirme programları uygulanması yönünde çaba gösterilebilir v.b...

Yukarıda sıraladığımız öneriler Türk Cumhuriyetleri'nin makro öncelikleri olarak görülmektedir. Kuşkusuz yukarıda da belirtildiği gibi toplumsal sorunların çokluğu oranında sorumluluk alanları da çoğalmaktadır. Bunlara yönelik öneriler de sınırsız denilebilecek çoklukta üretilebilir ve toplumsal liderler bu sorun alanlarına yönelik gönüllü davranışlarda her zaman bulunabilirler, bulunmaktadırlar. Ancak, bu tür etkinliklerden azami toplumsal yararın sağlanabilmesi için, bu etkinliklere katılımın artması ve bireysel değil kurumsal ve toplumsal değer içerikli bir eğilim haline gelebilmesi gerekir. Bunun ise, ancak, yukarıda siyasetle ilgili olarak önerdiğimiz ve sınırlarını belirlemeye çalıştığımız güvenilir bir zeminde gerçekleşme şansı vardır. Aksi takdirde yapılacak toplumsal sorumluluk etkinlikleri duygusal tatmine yönelik bireysel davranış boyutunda kalacaktır.

KAYNAKÇA

1. Aktan, C.C. (2008), "Meslek Ahlakı ve Sorumluluk", İş Ahlakı Dergisi, C.1, S. 1, ss.99-121.
2. Argüden, Y.; Kurumsal Sosyal Sorumluluk, ARGE Danışmanlık A.Ş., ISBN 975-93641-2-3, Ekim 2002, <http://www.arge.com>.
3. Başaran, İ.E., Örgütsel Davranışın Yönetimi, A.Ü.Yay., Ankara, 1982.
4. Başkaya, F. ve Ördek, A. (2008), Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü, Özgür Üniversite Yay., Ankara.
5. Bilton, Tony vd...(2008), Sosyoloji, çev., ed. Kemal İnal, Siyasal Kitabevi, Ankara.

6. Desai, M. (1991), "Human Development, Concepts and Measurement", European Economic Review, 35, ss.350-357, zik.; Şenses, Fikret, Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yay., İstanbul, 2006.
7. Eren, E. (1997), Stratejik Yönetim, Anadolu Üniv.Yay., Eskişehir.
8. Fernando J., vd., "Applicability of Corporate Social Responsibility to Human Resources Management: Perspective From Spain" Journal of Business Ethics (2008), 82:27/44, DOI 10.1007/s 10551-007-9560-8, Springer, 2007.
9. Giddens, A., (2005), Sosyoloji, çev., ed.; Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara.
10. Habermas, J. (2002), Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, çev., Medeni Beyaztaş, Bakış Yay., İstanbul.
11. Held, D., A. McGrew, D. Goldblatt and J.Perraton (1999), Global Transformations: Politics, Economics and Culture, Cambridge, Polity Press.
12. Hirst ve Thomson (1998) Küreselleşme Sorgulanıyor, çev., Ç.Erdem, E. Yücel, Dost Yay., Ankara, Aktaran; Çeken H.vd. (2008) "Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk" C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, c.9, S.,2.
13. Koçel, T. (2007), İşletme Yöneticiliği, Arıkan Basım Yayın, İstanbul.
14. Newel, S. (1995), The Healthy Organization: Fairness, Ethics and Effective Management, New York.
15. Özkul, M. (2002), Çalışma Sosyolojisi, -Çalışma İlişkileri ve İşgücünün Sosyolojisi-, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul.
16. Özkul, M. (2006), "Türk Cumhuriyetlerinde Toplumsal Kurumların İşleyişi Üzerine Bazı Düşünceler", SDÜ, Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, S.14, Isparta.
17. Özkul, M. (2007), Küresel Gelişmeler Açısından Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim Ve Eğitimde Gayriresmi Kurumlaşmalar, SSCB Sonrası Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değişim (Uluslar arası Türk Dünyası Sosyal Bilimciler Kongresi) The Greenpark Hotels&Resorts, Kartepe/Kocaeli, 18-21 Eylül 2006, Ed.Yrd.Doç.Dr.Bekir Günay, ISBN: 978-9944-5287-9-5, Kocaeli, s.907-937.
18. Philipp, B. (1999), "Poverty Reduction ProjectPoverty –World Bank and UNDP Concepts", Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, s.1-8, http://www.gtz.de/forum_armut/17.04.2003. Aktaran, Ayşe Meral Uzun, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2003, s.157.
19. Pogge, T. (2006) Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları, çev., Güneş Kömürçüler, Bilgi Üniv.,Yay., İstanbul.
20. Santerelli, Enrico, Paolo Figini(2002), 'Does Globalization Reduce Poverty?:Some Empirical Evidence for Developing Countries' in 'Globalization, Emloyment and Poverty Reduction', eds. Lee Eddy , Marco Vivarelli, 2003, International Labour Office, Geneva, Aktaran; Danışoğlu A.Ç., "Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri", İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Yıl:3, S.6, 2004, ss.35-59.
21. Şaylan, G. (1994), Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Yay., Ankara.
22. Yüce, M., Özbek, M.F. (2008), "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme", Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 10, Issn:1694-528x, <http://www.akademikbakis.org/sayi10.htm>13.09.2008
23. <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/globalles-yoksulluk.pdf> , 26.05.2009
24. www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/simpoc/stats/4stt.htm , 26.05.2009

Summary

GLOBALİZATION, NEO-LIBERALİST PRACTİCES, POVERTY AND

THE SOCIAL RESPONSIBILITY

Metin Özkul

(Suleyman Demirel University, Turkey)

The two of most important notions crossed into our life are “globalization and “neo-liberalizm” are terms included to our life in 1980s and after. Liberalism, by adam Smith and described by Marks as “capitalism” intended for a systematically criticism, is name of the politically economic order. Neo-liberalism that we were witness and have experienced of it’s some concrete practises since 1990’s, is perhaps used to describe of a new and modernized processes of this politically economic regime.

But present position of neo-liberalist practices is no heartwarming. Especially, because of global economical crisis we exposed to, doses of violent critics intended to this practices. And the world, notably the developing countries, are on a new quest. Although these quests are intended to avoid the recession and recession rather than put problems away, this condition caused back to life of critics intended to neo-liberalism.

The common ground of the critics are usually on subjects becoming unbalanced of distribution of income and groving the poverty day by day, decreasing the social security, extension the profitability of financial transaction rather than manufacture, especially feeling under threat of the underdeveloped nation-states more.

Our study will put into words the opinions focused on getting through of social problems decreases caused by developments above mentioned of the countries, underdeveloped countries in common and Turkish world in particular. To this, first, we will focus on “social responsibility” in context of getting of the case of point after draw a the frames related to globalization, neo-liberalist practices and problems they caused.

Keywords: Globalization, Neo-Liberalism, Poverty, Turkish World, Social Responsibility.